SUOMEN PUNAISEN
RISTIN LAUSUNTO

**Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta laiksi väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi annetun lain 7 §:n muuttamisesta**

Esityksessä ehdotetaan, että vuonna 2024 poikkeuslakina säädettyä Lakia väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi (482/2024) muutetaan siten, että sen voimassaoloa jatketaan edelleen vuoden 2028 loppuun saakka. Kyseisessä poikkeuslaissa säädetään edellytyksistä, joilla Suomi voi päättää rajoittaa kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamista rajatulla alueella Suomen valtakunnanrajalla ja sen välittömässä läheisyydessä.

Punainen Risti ei pidä poikkeuslain voimassaolon jatkamista sisällöltään muuttumattomana perusteltuna. Mikäli lakia päätetään jatkaa, sen sisältöä tulee täsmentää siten, että perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen, palautuskiellon ehdoton luonne, perheyhteyden suoja sekä humanitaarisen avun saatavuus turvataan nykyistä paremmin. Edellisen (6.3.2025) lausuntomme mukaisesti esimerkiksi poikkeuslain 5 §:ää tulee muuttaa siten, että myös perheenjäsenten hakemukset otetaan vastaan aina, ei vain tapauskohtaisesti, jotta tilanne ei johda perheen hajoamiseen rajan eri puolille.

Poikkeuslaki säädettiin väliaikaiseksi ja poikkeukselliseksi ratkaisuksi. Voimassaolon jatkaminen useilla vuosilla muuttaa sen luonnetta merkittävästi. Poikkeuslain sijaan Suomen tulisi hyödyntää EU:n muuttoliike- ja turvapaikkauudistuksen tarjoamia ja muita ihmisarvoa ja perusoikeuksia paremmin kunnioittavia välineitä välineellistetyn maahantulon hallitsemiseksi. Vaikka ihmisiä käytettäisiin toisen valtion painostuskeinona, ihmisten kohtelun tulee kaikissa tilanteissa perustua ihmisarvon ja oikeuksien kunnioittamiseen.

Riippumatta lain voimassaolosta tai sen soveltamisesta Suomen tulee kaikissa tilanteissa varmistaa, että humanitaariset toimijat voivat tavoittaa apua tarvitsevat ihmiset ja että välttämätön humanitaarinen apu voidaan toimittaa rajalla oleville henkilöille.

**Yleiset huomiot**

Punainen Risti on 25.3.2024 antanut sisäministeriölle lausuntonsa tuolloin valmistellun ensimmäisen poikkeuslain esitysluonnokseen. Lakiesitys muuttui käsittelyn aikana, mutta lausunnossa esiin tuodut asiat ovat edelleen ajankohtaisia. Lausunnossaan Punainen Risti totesi, että

- Suomella on oikeus hallita maahantuloa, mutta näin tehdessään sen täytyy kunnioittaa ihmisoikeuksia
- Kansallisen turvallisuuden vuoksi tehtäviä toimenpiteitä ei saa kohdistaa kaikkiin suojelua tarvitseviin ihmisiin, vaan henkilön aiheuttama riski turvallisuudelle tulee arvioida yksilöllisesti
- Suomen on huolehdittava siitä, ettei sen toimien seurauksena synny humanitaarista kriisiä rajalle.
- Odotus kansainvälisen suojelun tarpeen arvioinnista pikaisesti rajalla on kohtuuton yksittäiselle rajavartijalle
- Mahdollisuus saada apua ja humanitaarisen avun toimittaminen apua tarvitsevien ihmisten luokse on kaikissa tilanteissa turvattava

Poikkeuslaki, jonka voimassaoloa nyt ehdotetaan uudelleen jatkettavaksi, kajoaa ihmisten perustavanlaatuisiin oikeuksiin, jotka turvaavat elämän ja ihmisarvoisen kohtelun ydintä. Näihin oikeuksiin kuuluvat muun muassa palautuskielto sekä kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kielto (esim. vuoden 1951 pakolaissopimus, Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus, Kidutuksen vastainen yleissopimus, EU:n perusoikeuskirja sekä Schengenin rajasäännöstö). Käsitellessään lakia keväällä 2024 myös perustuslakivaliokunta totesi (PeVL 26/2024 vp), että poikkeuslaki on ristiriidassa useiden ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Valiokunnan mielestä olennaista kuitenkin oli, että poikkeaminen kansainvälisistä ihmisoikeusvelvoitteista oli esityksessä ajallisesti, alueellisesti ja sisällöllisesti rajattu ja lain rajatun soveltamisalueen ulkopuolella ihmisoikeusvelvoitteet ovat täysimääräisesti voimassa. Nyt ajallista rajausta ollaan jälleen merkittävästi muuttamassa vaikka esityksen sisältö on olennaisilta osiltaan edelleen sama.

**Poikkeuslain väliaikaisuus ja pitkäkestoinen varautuminen**

Poikkeuslaki säädettiin alun perin väliaikaiseksi ratkaisuksi nopeasti kehittyneeseen tilanteeseen. Mikäli välineellistetyn maahantulon uhkaa pidetään pitkäkestoisena osana Suomen turvallisuusympäristöä, on perusteltua arvioida mahdollisuuksia vastata ilmiöön osana muuta turvallisuus- ja valmiuslainsäädäntöä sen sijaan, että määräaikaista poikkeuslakia jatketaan toistuvasti. Suomessa varaudutaan myös sellaisiin kriiseihin ja turvallisuusuhkiin, joiden vaikutukset voivat olla välineellistettyä maahantuloa vakavampia, osana perustuslain mukaista pysyvää lainsäädäntöä. Esitysluonnoksessa ei arvioida, miksi juuri välineellistetyn maahantulon osalta jatkuva poikkeuslakimenettely on välttämätön ratkaisu.

**Muuttunut oikeudellinen ympäristö**

EU:n muuttoliike- ja turvapaikkauudistus (ns. pakti) on tullut sovellettavaksi kesällä 2026. Kriisiasetus (EU 2024/1359) määrittelee nimenomaisesti välineellistämisen ja ne poikkeukselliset toimenpiteet, joihin jäsenvaltiot voivat ryhtyä tällaisessa tilanteissa. Kriisiasetus perustuu sille, että turvapaikkahakemukset otetaan vastaan ja käsitellään tehokkaasti, tarvittaessa rajamenettelyssä. Tähän on saatavilla EU:n ja muiden jäsenvaltioiden tukea. Kriisiasetus ei mahdollista poikkeuslain mukaista palautuskiellosta poikkeamista.

Muuttoliike- ja turvapaikkauudistuksen tultua sovellettavaksi merkittävä osa turvapaikkamenettelyä koskevasta sääntelystä perustuu suoraan sovellettavaan EU-oikeuteen. Esityksessä olisi käsiteltävä huomattavasti seikkaperäisemmin muuttuneen EU-oikeuden vaikutusta oikeustilaan. EU:n perusoikeusvirasto on tarkastellut kattavasti perusoikeuksien asettamia rajoja ja keinoja, joilla välineellistämiseen voidaan puuttua huolehtien samalla perusoikeuksien turvaamisesta kaikille lainkäytön piirissä oleville (FRA, Countering the instrumentalisation of migrants and refugees and respecting fundamental rights, 2025).

**Sitoutuminen perus- ja ihmisoikeuksiin myös välineellistämiseen vastaamisessa**

EU-oikeuden soveltamisen osalta esitysluonnoksessa viitataan EU-komission joulukuussa 2024 antamaan tiedonantoon (COM/2024/570 final), joka sellaisenaan ei ole sovellettavaa oikeutta. Tiedonantoon nojataan kuitenkin varsin yksipuolisesti. Vaikka komissio myöntää, että jäsenvaltioilla on oikeus puolustaa kansallista turvallisuutta, se korostaa useasti, että tämänkin on tapahduttava EU:n ja kansainvälisen oikeuden puitteissa. Esityksessä tulee selvemmin tuoda

ilmi, kuinka tiedonannossa komissio korostaa, että jäsenvaltioiden on rajaturvallisuudesta huolehtiessaan kunnioitettava perusoikeuksia ja palautuskieltoa ja noudatettava EU- ja kansainvälistä oikeutta. Tiedonannossa myös todetaan, että palautuskielto on kaikkia valtioita velvoittavaa kansainvälistä tapaoikeutta, jota ilmenee useissa kansainvälisissä sopimuksissa sekä EU:n perusoikeuskirjassa.

Ihmisoikeusvelvoitteiden osalta esitysluonnoksessa viitataan Euroopan neuvoston muuttoliikettä ja Euroopan ihmisoikeussopimusta käsittelevää julistukseen. Samoin kuin komission tiedonannossa, myös tässä lausumassa edellytetään, että toimenpiteet ovat Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja kansainvälisen oikeuden mukaisia. Julistuksen mukaan ”Välineellistettyyn muuttoliikkeiseen osallistuvilla on oikeus siihen, että heidän yleissopimuksen sekä muun eurooppalaisen ja kansainvälisen oikeuden mukaisia oikeuksiaan kunnioitetaan ja suojellaan, sellaisin rajoituksin, jotka yleissopimus sekä muu eurooppalainen ja kansainvälinen oikeus sallivat.” Epäinhimillisen kohtelun ja kidutuksen kielto sekä palautuskielto kuuluvat kansainvälisen oikeuden velvoitteisiin, joista ei voida poiketa.

**Humanitaariset vaikutukset ja avun saatavuus**

Euroopassa useat valtiot ovat viime vuosina käyttäneet maahantulon estämiseen toimenpiteitä, jotka ovat johtaneet humanitaarisiin kriiseihin rajoilla. Ihmisiä on kuollut ja vammautunut, ja toimet ovat aiheuttaneet merkittävää inhimillistä kärsimystä. Kuten esitysluonnoksessa todetaan, Euroopan neuvoston julistuksen mukaan välineellistäminen voi johtaa akuutteihin humanitaarisiin kriiseihin ja tilanteisiin, joissa ihmiset jäävät ilman riittävää suojelua tai apua. Suomen on huolehdittava, ettei tällaista tilannetta synny Suomen rajalle ja että humanitaarisilla toimijoilla on pääsy ja mahdollisuus avun antamiseen rajalla ja raja-alueella kaikissa tilanteissa.

Riippumatta oikeudellisesta asemastaan ihmisillä on oikeus saada tarvitsemaansa apua ja suojelua. Punaisella Ristillä tulee humanitaarisen avun ja suojelun antamiseksi olla pääsy kaikkien siirtolaisten luokse. Tämä periaate on lausuttu myös kansainvälisissä sitoumuksissa, (erityisesti Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun Kansainvälinen konferenssi RES 31IC/11/R3), jotka Suomen valtio on osaltaan hyväksynyt. Suomessa Suomen Punaisen Ristin tehtäväksi on tasavallan presidentin asetuksella määrätty suojella elämää ja terveyttä kaikissa olosuhteissa. Tämän tehtävän toteuttaminen edellyttää pääsyä apua tarvitsevien ihmisten luo kaikissa tilanteissa.

Mikäli lakia päätetään jatkaa, keskeisten puolueettomien humanitaaristen toimijoiden oikeus ja pääsy antamaan apua rajalla ja raja-alueella on tuotava selvästi esiin esitysluonnoksessa tai sen perusteluissa.